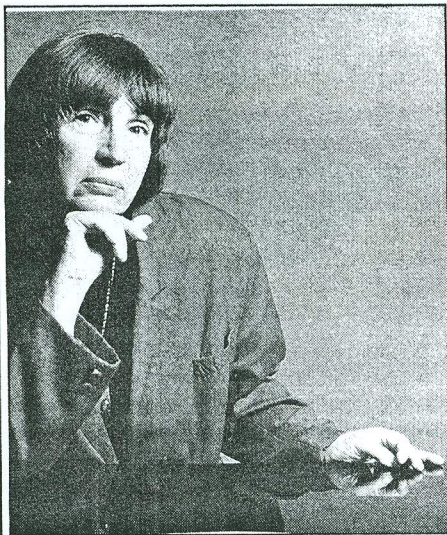

Ettekäändeks "Romeo ja Julia"

13. veebruaril 1998 esietendus Estonia teatris klassikaline, kuid olemuselt ja esituslaadilt ekspressiivne ja dünaamiline, liigest divertimentlikkusest puhastatud traagiliselt hukkunud noorte armastajate lugu – ballett "Romeo ja Julia". Kolm alljärgnevat kõnelust on lavastusmeeskonna eestlasest koreograafi Mai Murdmaa, ameeriklasest valguskunstniku Lloyd Sobeli ja šotlasest kunstniku Charles Cusick Smithiga esietendunud tantsulavastuse teemal aga mitte ainult...

MAI MURDMAA

MAI MURDMAA

Seekordne "Romeo ja Julia" kallale asumine on järjekorranumbri kolmas loo tõlgendamine (eelmised esietendused 1971, 1977). Kas midagi on eelmistesse versioonidesse maha ununenud, et üha uuesti ja uuesti otsid ja katsetad?

Asjad, mis päris välja ei tule, jäävad hinge ja tekitavad rahuldamatuse tunde. Kõik, mida tahtnud olen, pole täielikult realiseerunud. Olen palju juurelnud selle üle, miks mulle pole meeldinud seni nähtud Prokofjevi muusikale loodud "Romeo ja Julia" lavastused. Üks põhjus on kindlasti see, et helilooja kirjutas balletile muusika ajal, mil tantsulavastusele olid üsnagi kanoonilised nõudmised. Kohustuslik oli monumentaalne stalinlikule ajastule omane ülesehitus. Prokofjev pidi nendele nõudmistele alluma, kuid samas tunnetas ta ka Shakespeare'i loominguga sügavusi. Ta lõi suurepärase muusika, kuid partituur pidi ka sisaldama ettenähtud olustikulist tasandit. Tol ajal ei olnud huvitatud niivõrd kahe noore tragöödiast, kui võrd sooviti laval näha renessansslikku maailmatunnetust. See on põhjuseks, miks Romeo ja Julia armastuse teema on nendes lavastustesse alati ära uppunud. Minu eesmärgiks oli see liin välja puhastada. "Romeo ja Julia" pole Shakespeare'il kirjutatud kui monumentaalne teos, vaid kui väga tegevuslik, suhteliselt väheste tegelastega kahe inimese suure tunde lugu. Renessanssajastu on lihtsalt taust mitte

jast, vaid põimis sisse sügavamaid tähendusi, alltekste. Mercutio kuju on tema sõbra Romeo antipood, kes kahtleb armastuses. Romeo ja Julia puhkenud tugev tunne vastandub Mercutio sarkasmile ja künismile.

Millal selgineb lavastuspilt, tekib arusaamine, mis on sinu kätetöös hea, mis halb? Kui pikk peab olema distant?

See tekib üsna suurelt distantilt, kuid ka elulise küpsemisega seoses. Maletan, et eelmiste lavastuste aeg oli minu kui ballettmeisteri loomingus väga edukas periood. Mu balletid sündisid väga kergelt ja olid ka menukad. Tookord arvasin, et mis see "Romeo ja Julia" ikka ära teha ei ole – koreograafiline mõtlemine on käpas ja ilus muusika veel pealekauba. Nendel lavastustel jäi puudu just mõttesügavusest, nad olid pinnatud ja juuretud. Nüüd püüdsin seda kompenseerida.

Balletilooliselt on erinevate lavastusvariantide võrdlemiseks ja koreograafi käekirja ning arengu kindlakstegemiseks olulised ka tantsuteksti muudatused. Mida otseselt kärpised, mida lisasid?

Lisanud pole ma oluliselt midagi, täiesti uus on ainult teise vaatuses esimene stseen. Kärpinud olen nii Romeo kui ka Julia variatsioonid. Oma eelmise lavastuse ma kahjuks täpselt ei mäleta, ainult üldiselt.

Prokofjevi "Romeo ja Julia" loodud muusikat peavad mõned muusikateoreetikud liiga heaks balletimuusikaks. Helikude on iseendest niivõrd väljendusriikas ja dramaatilise, et tantsuskeemidel on visuaalselt atraktiivsusest ja sisuliselt tuumakuselt raske võrdväärselt mõjuda. Üks võib teise alistada.

Mina olen muusikakäsitluses vanamoodne – teen oma tantsujoonised täpselt muusikat lugedes. Mind Prokofjevi muusika just aitas. Mõtlen tantsus muusikaga koos, mitte sellega paralleelselt. Teen harva kontrapunktilisi teoseid (kunagi Veljo Tormise muusikale loodud "Eesti ballaadid"). Mulle on öeldud, et minu balletid on kui muusika peegel – kõik, mis on kirjutatud helimaailma, on ka koreograafiliselt tabatud.

Kui hakkasid Romeo ja Julia balletimõttega tegelema, olid sul algu-

jad, kes jagavad sinu maailmataju ja kunstilisi tõekspidamisi (Tiit Härm, Tiit Randviir, Vjatšeslav Maimussov, Tamara Soone jt.). Oled alati nendega kui isiksustega midagi luues arvestanud. Kas ka seekord?

Eestis töötades võin arvestada ainult oma trupiga, st. hetkel Estonias palgal olevate inimestega, mul pole võimalik moodustada rahvusvahelist meeskonda. Tiit Helimets on väga hea Romeo, olen ka rahul Vitali Nikolajevi Mercutio rollilahendusega. Molly Smoleni Eestisse tulek oli täiesti juhuslik. Minu Ameerika sõbrad, kes temaga koos töötasid, soovitasid teda minu lavastusse Juliaks. See oli õnnelik juhus, kuna muidu poleks olnud Tiidule sobivat partnerit (vanus, tüüp).

Kui ajas korraks tagasi minna ja fantaseerida: kui sul oleks võimalik olnud kasutada kedagi oma kunagisest raudvarast, siis keda ja mis osas?

Tiit Härmil on minu balletides olnud palju õnnestunud osatäitmisi, kuid Romeona oli ta omal ajal liigselt pateetiline, paisutatud tunnetega ja siirusest jäi vajaka. Tamara Soone oli Juliana äärmiselt sügav ja huvitav. Praeguses lavastuses tantsib Molly Smolen täpselt seda Juliati, keda ma näha tahtsin – võrreldes kunagise osaga tunduvalt elulisem, noorem, vahetum. Vjatšeslav Maimussov oli kunagi ideaalne Mercutio, kuid tema tookordne rollilahendus oli praeguse koreograafilise joonisega korvutades palju igavam. Romeo ja Julia vanemate ehk Capulettide kujud on lahendatud tantsuliselt väljendusrikkamalt – nad on elusad karakterid. Püüdsin ka paater Lorenzo tegelaskujule anda plastiliselt žestikulaarset organiseeritud, kuid tummkeelela väljendusvormi.

Paater Lorenzo tegelaskujuna oled näinud Mart Kangrot ja Oleg Ostaninit. Nende rollijoonis on klassikalise tantsuetteetikast erinev – puhtalt modernne. Tulenes see nende tantsijaisiksusest, kehavaldamisest? See torkab tervikust silma, kuid pole samas nii ekspressiivne, et mõjuks häirivalt.

See tulenes moderntantsijate kehatehnikast, nende oskustest. Pean seda lahendust mingis mõttes isegi stiilivääratuseks. Paatril on üldse raske leida sobivat väljendusvormi,

igi, suurepärase muusika, kuid partituur pidi ka sisaldama ettenähtud olustikulist tasandit. Tol ajal ei oldud huvitatud niivõrd kahe noore tragöödiast, kuivõrd sooviti laval näha renessanslikku maailmatunnetust. See on põhjuseks, miks Romeo ja Julia armastuse teema on nendesse lavastustesse alati ära uppunud. Minu eesmärgiks oli see liin välja puhastada. "Romeo ja Julia" pole Shakespeare'il kirjutatud kui monumentaalne teos, vaid kui väga tegevuslik, suhteliselt väheste tegelastega kahe inimese suure tunde lugu. *Renessansiajastu on lihtsalt taust, mitte analüüsitav materjal.* Püüdsin proportsioonid õigesti paika panna ja lõikasin tublisti muusikat. Kõik üleliigne, mis põhiteemat ei kannu, läks kärpesse. See oli **kompositsiooniline** muudatus. Eelmistes lavastustes domineeris tants-teater, Shakespeare kujutab aga oma teoses **ehedat elu**. Tahtsin, et kõik tegelaskujud pulbitseksid elust, et Tybalt ja Mercutio poleks laval mitte kui teatraalsed märgid, vaid hingega elusolendid. Püüdsin pantomiimtehnikat välistades luua tegelastele koreograafiliselt karakterised liikumisjoonised. Tahtsin, et lõpptulemuseks oleks lavastus, mis poleks narratiivne draamaballett, vaid ühe hingetõmbega tantsitav pidev koreograafiline partituur. Teemat pidi kandma dünaamiline liikumine.

Väga oluline oli mulle **Mercutio** teema. Shakespeare oli keeruline isikus, kes käsitles ka armastust mitmetahulisesena. Ta ei kirjutanud lihtsat tragöödiat kahest õnnetust armasta-

mõjuda. Uks võib teise alistada.

Mina olen muusikakäsitluses vana-moodne – teen oma tantsujoonised täpselt muusikat lugedes. Mind Prokofjevi muusika just aitas. Mõtlen tantsus muusikaga koos, mitte sellega paralleelselt. Teen harva kontrapunktilisi teoseid (kunagi **Veljo Tormise** muusikale loodud "Eesti ballaadid"). Mulle on öeldud, et minu balletid on kui muusika peegel – kõik, mis on kirjutatud helimaailma, on ka koreograafiliselt tabatud.

Kui hakkasid Romeo ja Julia balletimõttega tegelema, olid sul alguses muud plaanid – kavatsesid kaasaegsema tantsukeelega lavastust.

Kartsin minna muusikaga pahuksisse, seepärast valisin klassikalise lahenduse, seda soovitas ka lavastuse kunstnik. Algselt tahtsin anda tantsukeeles edasi armastuse labürindi teemat. Kõik tegelased armastavad kedagi, kuid tegelikult armastada ei oska. Amm Juliati, Julia ema poeg Tybaltit, Mercutio Romeot. Ainult Romeo ja Julia oskavad selle tunde realiseerida, seda nautida. Aega oli vähe ja tööd oleks olnud moodsama variandiga tunduvalt rohkem. Mul oli aga muusikaline partituur koos akadeemilisema tantsukeelse vastega veres ja peas. Praeguses balletis on labürindi võte siiski sees, kuigi see visuaalselt niivõrd eredalt ei väljendu – kujunduses on treppide ja akende süsteem ning erinevad tasandid, mis liiguvad ja moodustavad uusi arhitektuurilisi kujundeid.

Sul on läbi aegade olnud omad tantsi-

dusvormi.

Paater Lorenzo tegelaskujuna oled näinud Mart Kangrot ja Oleg Ostaninit. Nende rollijoonis on klassikalise tantsu esteetikast erinev – tahtlult modernne. Tulenes see nende tantsijaisiksusest, kehavaldamisest? See torkab tervikust silma, kuid pole samas nii ekspressiivne, et mõjuks häirivalt.

See tulenes moderntantsijate kehatehnikast, nende oskustest. Pean seda lahendust mingis mõttes isegi stiilivääratuseks. Paatril on üldse raske leida sobivat väljendusvormi, sest ta peab oma liikumisega edasi andma filosoofilist arutelu – maise ja hingelise igipõlist vastuolu.

Oled sa rahul oma balleti seekordse lavakujundusega?

Lavakujundus vastab seekord täpselt balleti stiilile, tunnetustasandile.

Mäletan omaaegset karnevalistseeni kui väljendusjõulisemat ja rahvarohkemat. Võimas ja õudne Surm, luukereks maalitud kujul, tronis rahvamassi peade kohal – ta tekitas hirmu ja uudishimu ning andis edasi ehtsa lõunamaise elutaju.

Seekord oli karnevalistseeni idee isegi tugevam. Praeguses lavastuses on kasutada väiksem lavapind ja inimesed on tropis koos. Surma esitaja oli ka füüsiliselt suurem ja ekspressiivsem – Aleksander Kikinov.

Millega mõte tulevikuplaanidena tegelab?

Kavas on **Skrjabini** muusikale luua ballett "Tuliingel". See peaks kätke-ma mõtisklust elu ja ideaalide ning nende mõttetuse üle. Sisse põimub ka

armastuse teema. Meie euroopaliku kultuuri läbi peenekoeliseks tehtud, esteetiseeritud ja maisest puhastatud ülepoetiseeritud armastus tekitab sageli psüühikas nihke. Võibolla on õigem hoopis maalähedane tunne. Kõrgvaimuse otsing, armastus kui ülim eesmärk, ideaal võib viia kriisiseisundisse. Kunagi tahtsin lavastada "Püha Antoniust", kus oleksin arutlenud pühaduse ja patu teema üle. Mis neid teineteisest eraldab? Vahest peitub hoopis patus pühadus ja vastupidi? "Tuliingel" on vene kirjaniku Brjussovi jutustus, Skrjabini muusika oleks seda avama ideaalne. Maailmas samanimelist balletti veel tehtud pole – oleksin esimene. Helilooja isiksus ja ellusuhtumine – puhta vaimuse jaht sobib baasidega hästi. Kuidas vaimset mina ühendada füüsilisega, on peategelase Renate eluküsimus. Pürgimus puhtasse vaimusesse on olnud ka minu isiklik leitmotiiv. Skrjabini arvates oli ainuke tee tõelise ekstaasini muusika koos tantsuga. Rütmi ja liigutuste kooskõla, kooseksisteerimine. Ballett peakski lõppema poemiga ekstaasile.

Kuidas peaballettmeisteri koht end sulle avab?

Tuleb uue teatrijuhtkonna valimine ja kõik sõltub sellest, kuidas nemad minu ülesandeid määratlevad-näevad. Siiani pole mind eriti aktsepteeritud. Peame jätkama sama liini – hoidma klassikalist ja neoklassikalist tantsu tasakaalus ning lisama näputäie avangard- ja moderntantsu. Enam peaks olema sündmuseks saavadi esietendus. Kutsuksin heameelega ka lääne tipplavastajaid (Kylián, Forsythe jne.), kuid sellega kaasneb kaks probleemi. Esiteks rahaküsimus ja teiseks nad lihtsalt ei vasta. Saadad kaks faksi ja kolmandast loobud. Eesti on niivõrd tundmatu koht. Ootame külla Jorma Vuotineni.

Kui kõik raha järel maailma kõndijad Eestisse oleksid jäänud, milline oleks siis hetkel Estonia balleti kunstiline tase?

Stars" eest. Töötab ka kujutava kunstnikuna, esinenud näitustega Londonis, Cheltenhamis ja Leichesteris, veebruaris ka Eestis – Tallinnas Draakoni galeriis.

Ballettile "Romeo ja Julia" lavakujunduse loomine tõi teid esmakordselt Eestisse. Kuidas tekkis side koreograaf Mai Murdmaaga?

Olin tema töödest väga palju head kuulnud. Saatsin talle fotosid oma lavakujundustest ja kolm nädalat hiljem helistatigi mulle Tallinnast. Murdmaa tegi mulle ettepaneku tulla balleti "Romeo ja Julia" lavastuskunstnikuks. Kohtusime Londonis ja vestlesime kaks tundi. Tegin kodus hulga visandeid ja saatsin need talle. Teen alati mitmeid skitse, millest ei joonista ühtegi päris lõpuni. Kui üks välja valitakse, alles siis teen selle peensusteni valmis. Kui väljatöötatud variant ei sobi, võib see kaasa tuua pettumuse, sestap eelistan pakkuda algul mitmeid poolikuid lahendusi.

Kuidas sujus koostöö Estonia teatri tehnilise poole ja koreograafiga?

Nautisin Maiga koostööd väga. Kõik oleks ju võinud välja kukkuda ka teisiti – oleme ju erinevast rahvusest, kõneleme eri keelt, meil on erinev kultuuritaust. Tunnetasime teineteise soove, lavastaja andis mulle suure loomingu vabaduse. Mai ainsaks kinnisideeks olid liikuvad trepid ja dünaamikat kandvad dekoratsioonid. Teatri tehniliste võimaluste ja dekoratsioonide teostusliku tasemega ma eriti rahul ei ole.

"Romeo ja Julia" on ballett, mille liikumisesteeetika on erakordselt dünaamiline. Seda toetavad dekoratsioonid, mis koosnevad kahest majast, millel kulutatud kivipinnaga sarnanev faktuur. Keskaegsed Verona hooned on teineteisest eraldatud ja samas liidetud liigendatud trepisüsteemiga. Kostüümide värvigammas domineerivad sügavad maalähedased toonid ning aadlirüüde luksuslikkust toonitab kuld. Stiililiselt

HARRI ROOSU

Tatjana Voronina ja Juri Jekimov tantsivad elu- ja tantsutehnilise küpsuse "Romeot ja Juliati".

koreograafilisi lahendusi, et akademism oleks jätkuvalt atraktiivne. 80ndatel tegin viimase kujunduse draamateatri tarvis, sellest ajast alates olen teinud tööd ooperi- ja balletiteatrites. Muusikateater esitab kunstnikule suurema visuaalse väljakutse.

Charles Cusick Smith esines Tallinnas ka näitusega Draakoni galeriis. Tema vabakunsti tööd (maal, assamblaaz, installatsioon) on väga teatripärased ja sageli on näha otseeseid kujundatud lavastustega.

Kuidas te töötate, kas teatriainelised tööd valmivad eskiisidena ning abistavad teid lavakujunduses või valmivad need sõltumatult teatritööst?

Ikka iseseisvatena. Lavastusi kujundades jääb alati midagi üle ja ma kasutan seda vabakunsti. Lavalugude meenutustest kasvavad välja uued draamad. Mõned tuntud lavalood on jäänud mind kummitamata. Üks neist on "Romeo ja Julia". Mu fantaasia on tõesti teatripärase.

Teie maalid on äärmiselt detaili- ja tähendusrikkad. Sageli on need tähend-

müüdid ning sellest tingitud ühiskonna ootus on teistsugused. Ma ei pea ennast tüüpiliseks šoti kunstnikuks, sest maalin ikkagi vaid oma lõbuks ega ole huvitatud tööde müügist. Mu kunst on nagu päevik, kuigi teises dimensioonis.

Šoti maastikul on olnud läbi aegade väga eriline koht ja tähendus ning sugugi mitte ainult kunsti, vaid ka kirjanduse jaoks. Tuletagem meelde XIX sajandi alguse inglise suuri romantikuid, kes ammutasid inspiratsiooni just šoti maalilistest paikadest.

See puudutab eelkõige Šotimaa roman-

matu koht. Ootame külla Jorma Vuotineni.

Kui kõik raha järel maailma kõndijad Eestisse oleksid jäänud, milline oleks siis hetkel Estonia balleti kunstiline tase?

Naistantsijate kriis on ilmne. Peale **Tatjana Voronina** ja **Kaie Kõrbi** pole meil teisi priimabaleriine ja ka nemad on oma tantsijakarjääri lõpusirgel. Meestantsijatega oleks olnud teine lugu. Kui kõik maailmaseiklejad oleksid siin, siis tekiks situatsioon, kus neile poleks tööd pakkuda. Kahe-kolme aasta pärast on aga naiste järelkasvu oodata – **Mari Savitski** ja üks koreograafiakooli kasvandik tulevad Estoniasse.

HARRI ROSPU

CHARLES CUSICK SMITH

1982 – 86 töötas Manchesteri Library teatris, kus tegi kujundusi enam kui 30 lavastusele. Tegutsenud vabakutselise kunstnikuna enamikus tähtsamates Suurbritannia teatrites, hiljuti kujundanud Leichester Haymarketi teatri ja Inglise Rahvusballeti (“Giselle”) tarvis. Töötanud ka nt. Saksamaal Halle Ooperis (rock-ballett “Sein”), lõi kujunduse Heidenheimi ooperifestivali “Nabuccole”.

1993 omistati talle parima kunstniku tiitel lavastuse “The Plough and the

Keskaegses Verona nooned teineteisest eraldatud ja samas liidetud liigendatud trepissüsteemiga. Kostüümide värvigammas domineerivad sügavad maalahedased toonid ning aadlirüüde luksuslikkust toonitab kuld. Stiililiselt on lavakujundus kooskõlas balleti esteetikaga, kus põhiteemat – kahe noore inimese värskest puhkenud tunnet – väljendab lihtne, kuid emotsionaalselt sügav tantsukeel. Nii nagu lavapildis, pole ka koreograafilises partituuris liigset pateetikat, barokseid liialdusi.

Minu loodud pidevas liikumises ja muutumises lavakeskkond kasvab välja koreograafilisest tekstist. Mõlemad on omavahel üksüheses seoses ning tantsukujundite kiire vaheldumine tõmbab tähelepanu enesele ning aitab unustada lavakujunduse kui kunstliku, st. tehisliku mudeli.

Olete töötanud paljudes maailma teatrites. Milline on Estonia tase nendega võrreldes?

Kogu Estonia on kvaliteedimääraja järgi kolmandal tasemel, st. üsna keskel. Kostüümiladu ja aksessuaaride valik aga kindlalt esimesel. Olen nendega sada protsenti rahul.

Tantsijad?

Tantsijad on Eestis väga head. Maailmas on tantsutehniliselt paremaid, kuid eestlased on laval usutavad – nad annavad sisemise põlemisega edasi oma tegelaskuju sisevõitlusi, tundeid. Lugu peab puudutama tantsijaid sisemiselt ja see peab olema laval nähtav, ei aita, kui ainult keha lugu jutustab. Eestist kuulsingi esimest korda Londonis töötavate tantsijate Age Oksa ja Toomas Eduri kaudu.

Olete teatrikunstnikuna teinud lavakujundusi nii sõna- kui ka muusikateatri tarvis. Kuid kumb tantsustiil, klassikaline või kaasaegne on hingelähedasem ja visuaalselt inspireerivam?

Eelistan nüüdistsantsu. Ma ei mõtle selle all niivõrd moderntsantsu, kuna pean oluliseks narratiivse elemendi olemasolu, vaid moodsa liikumiskeelega lavastusi. Narratiiv on igas kunstiliigis oluline. Maailmas on väga populaarsed klassikalised balletid, kuid tuleb leida uusi lähenemisnurki, harjumuslikust erinevaid

kasvavad välja uued draamad. Mõned tuntud lavalood on jäänud mind kummitama. Üks neist on “Romeo ja Julia”. Mu fantaasia on tõesti teatripärase.

Teie maalid on äärmiselt detaili- ja tähenduserikkad. Sageli on need tähendused kodeeritud ning sisaldavad vaid teile arusaadavat, midagi teie minevikust, lapsepõlvest, perekonnast. Rääkige oma perekonnast.

Mul on tõesti suur perekond: viis õde ja kolm venda. Kui ema ja isa olid veel elus, olime väga lähedased. Me kõik elasime Glasgows. Šotimaal on sellised suurperekonnad küllalt tavaline asi. Me olime küll vaesed, kuid ühtekuuluvustunne tegi meid vaimult rikkaks. Me olime tõeliselt õnnelik perekond.

Kas teie kunsti puhul võib rääkida erilisest šoti kunsti vaimsusest, mis eristab seda näiteks ülejäänud Suurbritannia kunstist? Ülejäänud Euroopaga võrreldes on ka inglise kunst olnud rohkem huvitatud figuratiivsusest ja jutustusest. Ma õppisin Glasgow kunstikoolis, mis koondas noori šoti kunstnikke ja kus valitses eriline õhkkond. Šotlaste kunst erineb inglise kunstist, sest Šoti loodus ja

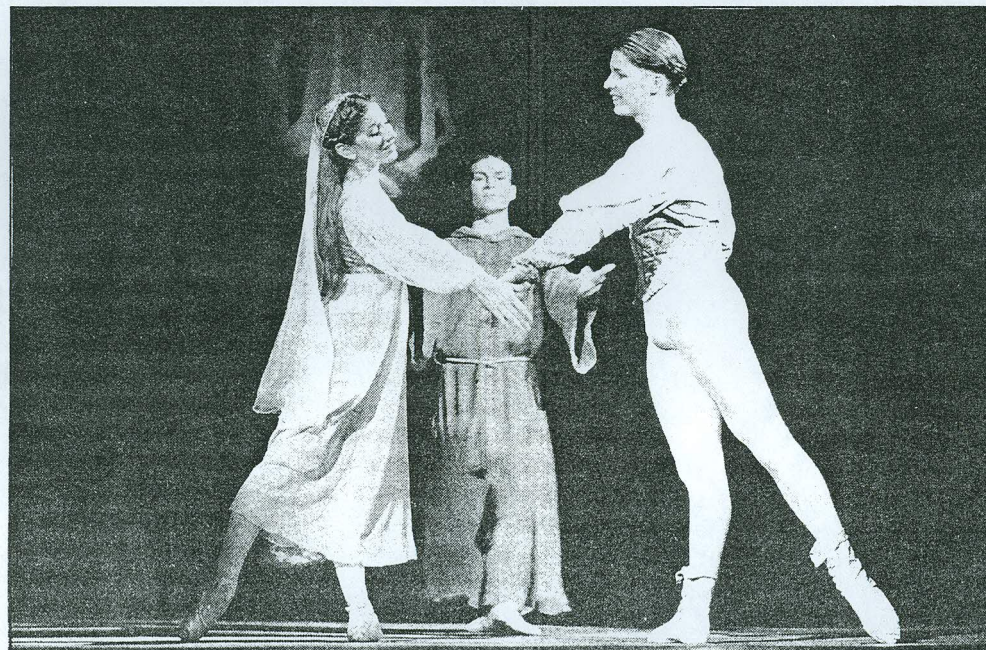
TEET MALSKROUS

Molly Smolen ja Tiit Helimets on kehadesse püüdnud kahe noore inimese äsjapuhkenud tunde.

tilist imagot, ärgem unustagem ka teist poolt – vaest ühiskonda. Šotimaa on tuntud professionaalide väljarännu poolest, sest seal puudub piisav stiimul ajude kinnihoidmiseks ja rakendamiseks. Turiste ahvatleb Edinburgh ja seda ümbritsev maaliline mägismaa. Glasgow on süvenemist nõudev sügav, salapärase ja raske linn.

**K. G.
R. V.**

Järg pöördel.

TEET MALSKROUS

Julia (Molly Smolen) ja Romeo (Tiit Helimets) ootavad oma armastusele kinnitust paater Lorenzolt (Mart Kangro).